

УДК 347.441.14:338.43

*М.Ю. КОДЕНСЬКА, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
економічної теорії та економіки підприємств
Академія праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України
А.В. ЄРЄМЕЄВА, економіст
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”*

Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки держави формує 9,6 % (2011 р.) валового внутрішнього продукту та значну частину вартості експорту – 18,7%. В ньому функціонує 56 тис. аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, де середньооблікова чисельність найманих працівників становить близько 561 тис. осіб [5]. Тобто аграрний сектор не тільки забезпечує продовольчу безпеку країни та робочими місцями населення, але й сприяє поліпшенню якості життєдіяльності людей та завдяки своїй багатофункціональності* забезпечує функціонування промислових переробних підприємств багатьох галузей економіки. Тому сталий розвиток цієї галузі є пріоритетною й стратегічною задачею держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних і прикладних аспектів проблеми державної підтримки аграрного сектору економіки присвячені праці відомих науковців: П. Саблука [13], М. Дем'яненка [4], А. Діброви [6], Ю. Лузана [9], І. Татарчука [14], Е. Куделя [8], А. Мітіна [10], В. Жука [7], С. Мочерного [11] та ін.

Мета статті – висвітлення теоретико-методологічних засад державної підтримки розвитку аграрного сектору, здійснення аналізу сучасного законодавства та виконання

програм підтримки сільського господарства в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Державна підтримка аграрного сектору є економічною необхідністю, що усвідомлена і здійснюється різними методами, формами та інструментами багатьма країнами світу. Це зумовлено низкою обставин, серед яких висока залежність галузі від природно-кліматичних умов, що викликають ризики різного характеру, які значною мірою впливають на величину і якість урожаю, а отже, й результативність аграрного виробництва. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), найнижчий рівень підтримки держави (нижче середнього по ОЕСР (20%)) у доходах фермерських господарств за 2009 – 2011 роки в країнах: Нова Зеландія (1%), Австралія (3%), Чилі (4%), США (9%), Мексика (12%), Ізраїль (13%) і Канада (16%). Підтримка фермерів залишається відносно високою в Ісландії (47%), Кореї (50%), Японії (51%), Швейцарії (56%) та Норвегії (60%) [15]. В Україні, за даними Держслужби статистики, державна підтримка фермерських господарств становить близько 0,5% [12]. Отже, найважливіша роль аграрного сектору, визнана всіма розвинутими державами, до цих пір в Україні недооцінюється. Це диктує нагальну необхідність усвідомлення державою сучасного порівняно низького рівня розвитку сільського господарства й запровадження вагоміших інструментів і форм надання суттєвої підтримки сільському господарству з боку держави [2].

© М.Ю. Коденська, А.В. Єрємеєва, 2013

* У країнах ЄС введено термін багатофункціональність, що відображає економічне, соціальне, екологічне, політичне значення галузі.

Поняття «державна підтримка» в економічній літературі трактують неоднозначно. Навіть у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 року цей термін чітко не визначений. Як наслідок, найчастіше трапляються й узагальнюються такі поняття, як державна підтримка, державне регулювання, фінансова підтримка чи державна допомога. Визначення сутності цих понять відомими економістами сучасності наведено у таблиці 1.

Державна підтримка, що є однією зі складових системи державного регулювання розвитку – поняття за своїм змістом більш широке і включає в себе різні форми, спосо-

би й інструменти впливу на розвиток як аграрно-промислового виробництва, так і суспільства в цілому. Державне регулювання об'єднує й такі складові, як адміністративний, правовий вплив, заходи обмежувального характеру (товарна та фінансова інтервенція, фінансова підтримка виробників сільськогосподарської продукції у таких формах, як бюджетна позика, кредитна підтримка (кредитна субсидія (лат *subsidium* – допомога, підтримка) – сума коштів у грошовій або натуральній формі, яка може мати поворотний і безповоротний характер) [1], податкова преференція та ін.) [3].

1. Визначення поняття «державна підтримка аграрного сектору»

Автор, назва праці	Визначення
Куделя Е. А. Модели и методы поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей в переходной экономике России: дисс. канд. экон. наук: 08.00.05 / Е. А. Куделя. – Майкоп, 1999. – 180 с.	«Підтримка сільськогосподарських товаровиробників є цілеспрямованими діями держави і недержавних структур із стабілізації сільськогосподарського виробництва і забезпечення його пристосування до мінливих ринкових умов через систему ціноутворення або регулювання прибутків сільськогосподарських виробників, які здійснюються шляхом використання системи методів: субсидування, дотування, стимулювання ресурсозберігаючих технологій, інвестування розвитку інфраструктури, підвищення зайнятості сільськогосподарського населення тощо»
Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 480 с.	«Державне регулювання економіки – вплив держави в особі державних органів на економічні об'єкти і процеси і що у них здійснюються, щоб надати процесам організований характер, впорядкувати дії економічних суб'єктів, забезпечити дотримання законів, державних і громадських інтересів»
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1/ За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005.	«Державна допомога – допомога, яка виплачується з коштів державного бюджету або фонду державного соціального страхування. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» під «підтримкою» розуміють подання матеріальної, моральної та іншої допомоги, сприяти в чому-небудь»
Титарчук І.М. Державна підтримка сільського господарства в умовах трансформації економіки АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.07.02 – економіка сільського-господарства і АПК / І.М. Татарчук. – К., 2006. – 22 с.	«Державна підтримка – це комплекс законодавчо та організаційно визначених довгострокових бюджетних заходів, які об'єктивно необхідні для формування сприятливого конкурентного середовища розвитку галузі як запоруки продовольчої безпеки. Ці заходи в сукупності з критеріями та умовами їх здійснення формують механізм державної підтримки сільськогосподарства»
Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку: [доп. на Дев'ятих річних зборах Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників 26-27 квіт. 2007 р.] / М.Я. Дем'яненко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — С. 36	«Метою державної аграрної політики є: підтримка прибутковості сільськогосподарських товаровиробників і стабільної економічної ситуації в галузі, забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоспроможних товаровиробників у міжнародному поділі праці, упередження негативних процесів міграції праці тощо»
Лузан Ю.Я. Облік державної підтримки агропромислового виробництва / Ю.Я. Лузан, В.М. Жук, І.В. Герасимук. – К.: Вид-во ТОВ „Юр-Агро-Веста”, 2007. – 324 с.	«Державна підтримка – цілеспрямоване державне регулювання виробничої діяльності шляхом спрямування бюджетних коштів за відповідними програмами соціально-економічного розвитку»

Діброва А. Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика / Діброва А.Д. – К.: ВПД «Формат», 2008. – С. 77	«Державна підтримка – це складова системи державного регулювання сільського господарства, що являє собою сукупність правових, фінансово-економічних, організаційних та інших заходів держави щодо стимулюючого впливу на розвиток як сільськогосподарського виробництва, так і сільських територій у потрібному для суспільства напрямі»
Митин А.Н. О государственном регулировании и государственной поддержке в аграрном секторе экономики / А.Н. Митин, М.В. Сачев // Аграрный вестник Урала. – 2008. – № 12. – С. 7-11	«Державна підтримка – це система взаємозв'язаних заходів нормативного, правового, організаційного та економічного регулювання, спрямованих на формування, підтримання або зміну інституційного середовища, виробничої і соціальної інфраструктури в сільській місцевості, що впливають прямо або опосередковано на відтворювальний процес, конкурентне середовище»
Фінансово-економічний словник http://cyclop.com.ua/content/view/1608/1/1/1/	«Під фінансовою підтримкою слід розуміти підтримку суб'єктів господарювання, окремих адміністративно-територіальних одиниць, яка полягає у фінансовому дотуванні та субсидуванні, пільговому кредитуванні, зниженні вартості отримуваних ними ресурсів»

Тобто держава є найважливішим інститутом, який впливає на аграрні перетворення шляхом здійснення державної політики, що при виваженому веденні може бути мотиваційним чинником ефективного розвитку та локомотивом забезпечення добробуту й процвітання нації. Державна підтримка аграрного сектору економіки, будучи невід'ємною частиною державного регулювання, являє собою сукупність різних інструментів і форм економічного впливу на розвиток сільського господарства та його стимулювання з метою формування й забезпечення організаційних і економічних умов ефективного функціонування та забезпечення конкурентоспроможності всіх категорій господарств, створення базових можливостей для насичення ринку якісним продовольством широкого асортименту, розвитку сільських територій і досягнення продовольчої безпеки країни.

За період незалежності України з метою подолання негативних тенденцій та створення умов для позитивної динаміки розвитку аграрного сектору Верховною Радою було прийнято низку базових законів і нормативно-правових актів. Основними з тих, що регламентують державну підтримку розвитку аграрного сектору економіки, є: Закон України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV; Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV, Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропро-

мислового комплексу в народному господарстві» від 15 травня 1992 р. № 2346. У розвиток вищезазначених та інших законів прийнято ряд постанов Кабінету Міністрів України ^{**}.

^{**} Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі» від 13 лютого 2012 р. № 104; «Питання надання державної підтримки галузі рослинництва для пересіву у 2012 році озимих зернових культур» від 19 березня 2012 р. № 278; «Про затвердження Порядку використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету» від 02 березня 2011 р. № 246; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів» від 2 березня 2011 р. № 180; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» від 9 березня 2011 р. № 272; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання програми селекції у тваринництві та птахівництві у підприємствах агропромислового комплексу» від 18 травня 2011 р. № 515; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оздоровлення та відпочинку дітей працівників агропромислового комплексу» від 28 лютого 2011 р. № 167; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва» від 28 липня 2010 р. № 647; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткового відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств із виробництва комбікормів» від 4 жовтня 2010 р. № 900; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» від 11 серпня 2010 р. № 794 та ін.

Згідно зі ст. 1 Закону України № 1877 держава має стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції, розвивати аграрний ринок та забезпечити продовольчу безпеку. На сучасному етапі державна підтримка розвитку аграрного сектору здійснюється за такими напрямками:

1. Прямі й непрямі інвестиції у розвиток аграрно-промислового виробництва, а саме: збереження, відновлення і розвиток природного та біологічного потенціалу; забезпечення технічного прогресу й стимулювання інноваційних процесів; подолання наслідків несприятливих умов, стихійних лих і захворювань рослин та тварин; розвиток виробництва шляхом фінансової підтримки через цінний і фінансовий механізми; управлінське та інформаційне забезпечення.

2. Фінансування наукових і прикладних розробок.

3. Розвиток людського капіталу.

4. Соціальний розвиток АПК.

5. Міжнародна діяльність.

По кожному з наведених напрямів щорічно визначаються за окремими бюджетними

програмами видатки, що фінансуються за рахунок Державного бюджету України.

Аналіз виконання плану видатків у 2011 році на фінансування бюджетних програм за напрямками, обсягами і структурою показує, що план видатків за обсягами виконано на 70,8%, причому недовиконання спостерігається за всіма напрямками програм. Видатки держави як прямі й непрямі інвестиції у розвиток аграрного сектору економіки становили 4,95 млрд грн при плані близько 8 млрд грн, тобто лише 62% до плану. Зокрема, недовидані кошти на розвиток виробництва шляхом фінансової підтримки через цінний і фінансовий механізми на суму 2,7 млрд грн. Зменшені порівняно з планом видатки на соціальний розвиток села на суму 111,7 млн грн; 134,3 млн грн недодає на розвиток людського капіталу; на 6,5 млн грн проти плану недофінансовано наукові й прикладні розробки. На 2012 рік обсяги видатків державного бюджету на фінансування аграрного сектору економіки за всіма напрямками дещо збільшилися (табл. 2).

2. Сфери і напрями видатків держбюджету на розвиток аграрно-промислового виробництва України, млн грн

Показник	План на 2011 рік з урахуванням внесених змін	Виконано за 2011 р.			2012 р. (проект)	
		млн грн	у % до всього	у % до плану	Передбачено державним бюджетом	Структура, %
Прямі й непрямі інвестиції держави на розвиток аграрно-промислового виробництва - всього	7 995,3	4 951,9	61,8	62,0	8980,0	68,1
У тому числі:						
збереження, відновлення і розвиток природного та біологічного потенціалу	39,1	32,6	0,4	83,4	79,1	0,6
забезпечення технічного прогресу та стимулювання інноваційних процесів	96,71	83,98	1,1	86,9	0	0
подолання наслідків несприятливих умов, стихійних лих і захворювань рослин та тварин	153,59	131,35	1,7	85,6	521	4,0
розвиток виробництва шляхом фінансової підтримки через цінний і фінансовий механізм	4 654,0	1 923,5	24,0	41,5	4786,1	36,3
управлінське й інформаційне забезпечення	3052	2780,5	34,7	91,1	3594	27,3
Фінансування наукових і прикладних розробок	175,4	168,9	2,1	96,3	882,5	6,7
Розвиток людського капіталу	2 874,7	2 740,4	34,2	95,4	2953,2	22,4
Соціальний розвиток АПК	260,37	148,69	1,9	57,1	259,1	2,0
Міжнародна діяльність	2,3	1,9	0,1	82,6	106,5	0,8
Усього	11 308,2	8 011,8	100	70,9	13181,5	100,0

Джерело: Річний Звіт Державної казначейської служби України «Про виконання показників розподілу видатків Державного бюджету України».

Згідно зі звітом про виконання Закону України «Про Державний бюджет України

на 2011 рік» використання видатків бюджету здійснювалося Міністерством аграрної

політики та продовольства України за конкретними програмами. Так, у 2011 році кошти використовувалися за бюджетною програмою «Часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств із виробництва комбікормів». У результаті було відшкодовано вартість будівництва 26 ферм за загальним фондом у сумі 347,5 млн грн.

За бюджетною програмою «Здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» фінансову підтримку за загальним фондом у сумі 619,8 млн грн на часткову компенсацію відсотків за банківськими кредитами, в тому числі на погашення кредиторської заборгованості минулих років, одержали 2668 підприємств агропромислового комплексу. Це при тому, що обсяги пільгових кредитів, залучених у 2007–2011 роках, за якими підприємствам АПК було частково компенсовано відсоткову ставку, становили понад 10,8 млрд грн, у тому числі короткострокових кредитів – 5,6, середньострокових – 2,7, довгострокових – понад 2,5 млрд грн.

За бюджетною програмою «Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва» кошти загального фонду у сумі 32,1 млн грн були спрямовані на бюджетну тваринницьку дотацію. Вищезазначена підтримка була надана лише 285 сільгосппідприємствам на утримання 26,5 тис. гол. корів м'ясного напрямку продуктивності, поголів'я телиць (5 тис. гол.), закуплених у фізичних осіб для поповнення основного стада.

За бюджетною програмою «Витрати Аграрного фонду, пов'язані з комплексом заходів зі зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду» за спеціальним фондом за рахунок коштів бюджетної програми було здійснено оплату за зберігання зерна і цукру державного інтервенційного фонду у сумі 143,8 млн грн, за переробку зерна – 66,9 млн грн, переміщення та відвантаження

зерна державного інтервенційного фонду – 25,3 млн грн, всього на суму 236,0 млн грн.

За бюджетною програмою «Закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» за рахунок коштів спеціального фонду у сумі 306,6 млн грн суб'єктами господарювання було закладено нових виноградників на площі 1,1 тис. га та садів і ягідників на площі 1,2 тис. га; збудовано системи краплинного зрошення на площі 1,6 тис. га й споруджено шпалер на площі 1,5 тис. га; здійснено роботи з догляду за садами і виноградниками на площі 7,6 тис. га; збудовано холодильників із регульованим газовим середовищем ємністю 14,1 тис. т.

За бюджетною програмою «Державна підтримка розвитку хмелярства» за рахунок коштів спеціального фонду у сумі 20,5 млн грн суб'єктами господарювання було закладено нових хмільників на площі 6,6 га; здійснено роботи по догляду за молодими насадженнями хмелю на площі 15,3 га і за багаторічними насадженнями хмелю на площі 637 га.

За бюджетною програмою «Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва» за рахунок коштів загального фонду у сумі 10 млн грн на умовах часткової компенсації вартості сільгосппідприємствами закуплено 28 од. зернозбиральних комбайнів на загальну суму 40,1 млн грн.

За бюджетною програмою «Державна підтримка галузі тваринництва», метою якої є підтримка виробництва тваринницької продукції, стабілізація й розвиток тваринництва та наповнення продовольчого ринку високоякісною продукцією вітчизняного виробництва, за рахунок коштів спеціального фонду у сумі 107,5 млн грн частково відшкодовано трьом суб'єктам господарювання вартість будівництва та реконструкції одного птахівничого й двох свинокомплексів, у тому числі цеху з виробництва комбікормів.

За бюджетною програмою «Фінансова підтримка створення оптових ринків сільськогосподарської продукції» кошти загального фонду у сумі 198 млн грн було використано для підтримки створення чотирьох рин-

ків на площі 240 га у Київській, Донецькій, Львівській та Запорізькій областях.

За бюджетною програмою «Часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів» кошти у сумі 28,5 млн грн передбачені трьом суб'єктам господарювання на відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів.

Національною акціонерною компанією «Украгролізинг» використано кошти за бюджетною програмою «Збільшення статутного фонду НАК «Украгролізинг» для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу» у сумі 261,6 млн грн, у тому числі за загальним фондом – 142,0 млн грн.

На умовах фінансового лізингу агропромислового комплексу за 2011 рік придбано 414 од. техніки: 83 од. зернозбиральних комбайнів, 79 од. тракторів, 252 од. іншої сільськогосподарської техніки.

За бюджетною програмою «Селекція в тваринництві та птахівництві у підприємствах агропромислового комплексу», виконавцями якої у 2011 році були 132 підприємства, було використано за загальним фондом у сумі 44,1 млн грн. Відповідні кошти були спрямовані на збереження та утримання генофондних стад: великої рогатої худоби (9,1 тис. гол.), птиці (1,8 млн гол.), коней (0,5 тис. гол.), овець та кіз (6,8 тис. гол.), кролів та звірів (20,7 тис. гол.), бджіл (3,2 тис. сімей) та здешевлення вартості племінних (генетичних) ресурсів вітчизняної селекції при реалізації та розширенні власної племінної бази: великої рогатої худоби (1,6 тис. гол.), свиней (5,5 тис. гол.), птиці (1,3 млн гол.).

За бюджетною програмою «Селекція в рослинництві» за загальним фондом у сумі 29,7 млн грн було надано державну підтримку 55 підприємствам первинного насінництва, які у ланках первинного насінництва площею 15,3 тис. га виробили 16,6 тис. т оригінального та 19,7 тис. т суперелітного насіння. При цьому обсяг компенсації витрат на виробництво 1 т насіння становив 800 грн.

За бюджетною програмою «Селекція у рибному господарстві» кошти спрямовано на вирощування, збереження, утримання генетичних ресурсів вітчизняного походження, генофондних стад локальних і зникаючих порід та видів риб у сумі 11,3 млн грн і 1,5 млн грн – на наукові дослідження й розробки у галузі селекційно-племінної роботи селекційним центрам у рибництві.

За бюджетною програмою «Організація та регулювання діяльності установ у системі Державної інспекції сільського господарства України» за загальним фондом у сумі 348,9 млн грн забезпечувалася діяльність 566 бюджетних установ, серед яких установи Голодержзахисту, Укрдержнасінінспекції, хлібні інспекції, Української помологоампелографічної інспекції та інші зі штатною чисельністю 6,6 тис. працівників.

Крім того, бюджетні програми виконувались Національною академією аграрних наук України. Кошти використано за бюджетною програмою «Селекція у тваринництві та птахівництві в науково-дослідних господарствах» за загальним фондом у сумі 3,7 млн грн. Виконавцями програми були 17 підприємств.

Наведена інформація зі звіту про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» показує недостатній рівень видатків на виконання бюджетних програм, незначну кількість господарюючих суб'єктів, які одержують таку підтримку, та її результативність, що не є стимулюючим фактором розвитку аграрного сектору економіки.

У загальному обсягу видатків державного бюджету в аграрний сектор економіки сільськогосподарські підприємства у 2011 році за рахунок дотацій одержали 684 млн грн і за рахунок механізмів справляння ПДВ – 3355,8 млн грн. Порівняно з 2006 роком загальна сума державної підтримки збільшилася в 3,3 раза, за роками не завжди зростала, найбільшою була у 2008 році й становила 5,3 млрд грн. Частка державних дотацій у загальній сумі державної підтримки знижується, водночас зростають і сума, й частка підтримки за рахунок механізмів справляння ПДВ (табл. 3).

3. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств за роками

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість підприємств	7611	8287	9284	9249	9180	9538
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	15554,6	16718,6	18167,4	18225,1	18453,8	18455,8
на 1 господарство, тис. га	2,044	2,017	1,957	1,970	2,010	1,935
Одержано коштів - усього, млн грн	1236,4	3527,1	5306,7	2775,2	4379,4	4039,8
за рахунок:						
державних дотацій	854,1	2569,4	3022,4	666,7	1252,3	684
у % до всього	69,1	72,8	57,0	24,0	28,6	16,9
ПДВ	382,2	957,7	2284,3	2108,5	3127,0	3355,8
у % до всього	30,9	27,2	43,0	76,0	71,4	83,1
Одержано коштів на 1 га с. г. угідь – усього, грн	79,5	211,0	292,1	152,3	237,3	218,9
за рахунок:						
державних дотацій	54,9	153,7	166,4	36,6	67,9	37,1
ПДВ	24,6	57,3	125,7	115,7	169,5	181,8
Одержано коштів на 1 господарство – усього, тис. грн	162,4	425,6	571,6	300,1	477,1	423,5
за рахунок:						
державних дотацій	112,2	310,1	325,5	72,1	136,4	71,7
ПДВ	50,2	115,6	246,0	228,0	340,6	351,8
Видатки з ДБ в аграрний сектор, млн грн	6687,7	7781,3	9678,1	7926	7339,6	8011,8
Частка у видатках ДБ державної підтримки сільськогосподарських підприємств, %	18,5	45,5	54,9	35,1	59,7	50,5

Джерело: Форма 50 сг за роками: річний Звіт Державної казначейської служби України «Про виконання показників розподілу видатків Державного бюджету України».

Висновки. Розроблені й затверджені Кабінетом Міністрів України цільові програми розвитку аграрно-промислового виробництва, що реалізуються повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету, є автономними як за своїми цілями, так і в часі. Більшість програм не має достатнього обґрунтування з погляду обсягів фінансування, матеріально-речового їх забезпечення. Мають бути визначені довгострокові загальнодержавні й регіональні пріоритети, що слугуватимуть базою для розвитку бюджетних програм, які фінансуватимуться за рахунок коштів Державного бюджету України, їх державна підтримка повинна передусім забезпечити виконання стратегічних ці-

лей соціально-економічного розвитку країни, якими є: подолання бідності та підвищення рівня життя громадян України; всебічний і гармонійний розвиток людини; забезпечення сталого економічного зростання й створення конкурентоспроможної ринкової економіки; поліпшення структури аграрно-промислового виробництва на основі інноваційної моделі розвитку; інтеграція в європейські структури та світову економічну систему. Вкрай необхідно ввести моніторинг і обов'язкове інформування у засобах масової інформації про хід виконання фінансування з державного бюджету аграрного виробництва та правове закріплення своєчасності надання допомоги.

Список використаних джерел

1. Барихин А.Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А.Б. Барихин. – М.: Книжный мир, 2005. – С. 608.
2. Голубев А. Задачи государственного управления российским агрокомплексом / А. Голубев // АПК: экономика, управление. — 2005. — № 1. — С. 33–40.
3. Гордеев А. Повышать инвестиционную привлекательность сельского хозяйства / А. Гордеев // АПК: экономика, управление. — 2006. — № 4. — С. 2–4.
4. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку: [доп. на Дев'ятих річних зборах Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників 26-27 квіт. 2007 р.] / М.Я. Дем'яненко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — С. 36
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Діброва А.Д. – К.: ВПД «Формат», 2008. – С. 77.
7. Жук В.М. Теоретико-методологічні засади обліку та контролю підтримки сільського розвитку / В.М. Жук // 36. наук. праць. Економічні науки, серія "Облік і фінанси". Вип. 8 (29). – Луцьк, 2011. – С.142-151.
8. Куделя Е. А. Модели и методы поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей в переходной экономике России: дисс. канд. экон. наук:08.00.05 / Е. А. Куделя. – Майкоп, 1999. 180 с.

9. Лузан Ю.Я. Облік державної підтримки агропромислового виробництва / Ю.Я. Лузан, В.М. Жук, І.В. Герасимук. – К.: Вид-во ТОВ „Юр-Агро-Веста”, 2007. – 324 с.
10. Митин А.Н. О государственном регулировании и государственной поддержке в аграрном секторе экономики / А.Н. Митин, М.В. Сачев // Аграрный вестник Урала. – 2008. – № 12. – С. 7-11.
11. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1; За ред. С. В. Мочерного/ [Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.]. – Львів: Світ, 2005.
12. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік. – Стат. бюл. Форма 50 сг.
13. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Аграрна економіка в умовах демократичного державотворення/ П.Т. Саблук. –Т. II. –К.: ІАЕ, 2001. – 484 с.
14. Титарчук І.М. Державна підтримка сільського господарства в умовах трансформації економіки АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 економіка сільськогосподарства і АПК / І.М. Татарчук. – К., 2006. – 22 с.
15. Organization for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oecd.org>.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2012 р.

*

УДК 338.432

**В.П. РЯБОКОНЬ, доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”
Ю.П. ШАПОВАЛОВА
Луганський національний аграрний університет**

Формування та використання виробничого потенціалу м'ясопереробних підприємств

Постановка проблеми. Функціонування галузей і сфер агропромислового комплексу України залежить від цілого ряду чинників, а перспектива ефективності формується на рівні підприємств. Одним із важливих і найбільш проблемних складників виробничої системи АПК є м'ясопереробний підкомплекс, підприємства якого забезпечують відповідний рівень поповнення ринку м'ясопродуктами. Тобто головною базою забезпечення поповнення держави м'ясопродуктами є м'ясопереробні підприємства. Адже вони займають центральне місце у ланцюгу «виробництво сировини → переробка → реалізація на ринку». Звідси впливає актуальність дослідження з позиції визначення засад і особливостей формування та розвитку виробничого потенціалу м'ясопереробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал як економічна категорія у найбільш загальному викладі сутності є сукупністю можливостей, спроможностей, здатностей, які дають змогу суб'єкту соціально-економічних, ринкових та інших відносин здійснювати певну діяльність з відповідним рівнем результативності. Виробничий потенціал – це сукупність ресурсів, можливостей, матеріального і нематеріального характеру, які за певних умов використання формують ефект. Загальнотеоретичні, а також галузево-специфічні проблемні аспекти формування й використання виробничого потенціалу підприємств викладено у працях Л.І. Абалкіна [1], П.Т. Саблука [17], В.Я. Месель-Веселяка [17], М.Й. Маліка, В.Г. Ткаченко [18], В.Н. Авдєєнка й В.А. Котлова [2], В.А. Береславської [4], Є.М.Воловікової [6], Т.В. Калінеску [8], Б.Н. Крижановського [9], П.В.Осипова [11], В.В. Россохи [15] та інших науковців. Проте

© В.П. Рябоконт, Ю.П. Шаповалова, 2013